

KISA NEŞRİYAT HABERLERİ

Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu: Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Etiyokuşu Hafriyatı Raporu (1937). - Ankara 1940. (Türk Tarih Kurumu yayınlarından: V. seri. - No. 3) — Ankara Dil, Tarih - Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü Direktörü, Profesör Doktor Şevket Aziz Kansu, Türk Tarih Kurumu adına Ankaraya 5 kilometre mesafede ve Çubuk barajına giden şosenin üzerinde bulunan Etiyokuşu mahallinde idare ettiği ve Anadolu prehistoryasının aydınlatılması bakımından mühim neticeler veren hafriyatın raporunu, bu kere fransızca tercümesiyle aynı ciltte olarak, çıkarmıştır. Arkeoloji bibliyografyasında Etiyokuşu hafriyatı, ilk defa, 1937 Eylülünde toplanan İkinci Türk Tarih kongresinin zabıtalari arasında zikrolunmuştu, zira hâfir, çalışmalarının neticelerini bir tebliğ şeklinde bu kongreye bildirmişti. Bu tebliğin metni, tashih edilmiş şekilde olarak Türk Tarih Kurumu tarafından yakında tekrar neşrolunacaktır. Burada mevzuubahs ettiğimiz rapor, şimdiye kadar Anadolu prehistoryası hakkında mevcut olan tek tük malûmatı hulâsa ettikten ve müellifin asistanı Muine Atasayan ve enstitü mensupları tarafından 1936 ve 1937 yıllarında keşfolunan parçaları zikrettikten sonra, Etiyokuşu bakır çağı prehistorik istasyonunun izahına geçiyor, ve meydana çıkarılmış olan A, B ve C ocaklarını tasvir ettikten sonra, elde edilen neticeyi şu tarzda telhis ediyor: 1) İstasyon, bir prehistorik köydü. En aşağı 10 asır sürmüş olması muhtemel olan bakır çağına ait ilk iskân tabakasının «Chalcolithque» bir kültürle münasebettar olabileceği, bazı buluntuların iptidai karakterine istinaden, ileri sürülebilir. 2) Üstüste tesbit edilen 3 iskân tabakasının en üstte bulunan I numaralısında, yani en muahharında, büyük taşlardan yapılmış ve ihtimal bir müstahkem mevkie ait temellere raslanmıştır. 3) Demek oluyor ki iki eski tabakanın sakinleri sulhperver çiftçi - çobanlardı, halbuki üçüncü tabaka sakinleri, müstahkem mevki inşa etmek zaruretinde bulunan muharip insanlardı.

Eser, buluntuları basamak ittihaz edip fazla iddialı nazariyeler kurmaktan içtinap etmekte ve keşiflerini metodik bir tarzda ekspose etmektedir. Temiz bir fransızcaya çevrilmiş ve güzel bir papier couché üzerine itina ile basılmış olan bu rapor, ceman yüzden fazla fotoğrafı, panoramik resim, harita ve krokiden ve bulunan parçaların tiplerini gösteren şematik resimden maada, bütün buluntuların iki dilde (türkçe ve fransızca) tanzim edilmiş kataloğunu ihtiva etmektedir.

Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi (Maarif Vekilliği tarafından neşrolunur). - Maarif Matbaası, İstanbul 1940. - sayı IV. — Derginin bu kere çıkan dördüncü nüshası, muhteviyatının zenginliği ile temayüz etmektedir. Ebedî Şef A t a t ü r k'ün aziz hatırasına ithaf edilmiş olan bu sayı, M i l l i Ş e f i m i z'in, Belletenin 10 uncu sayısı için yazdıkları çok kıymetli yazı ile

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in aynı sayıda çıkmış olan «Ebedî Şef» başlıklı yazıları ve Macar âlimi Prof. Dr. Fekete'nin Ebedî Şefin ölümü münasebetiyle yazdığı makalenin türkçeye tercümesi bulunmaktadır.

Ondan sonra ilmi mekaleler serisi başlıyor.

İlk önce, Ankara Dil, Tarih — Coğrafya Fakültesi Sümeroloji profesörü Dr. B. Landsberger, Kültepeden dört metni neşir ve almancaya tercüme etmektedir. Makaleyi türkçe bir hulâsa takip etmektedir.

İkinci olarak, Otfried Deubner - Schlachtensee'nin Poyracıktaki mezar hakkında bir makalesini okuyoruz. Bergamada bulunmuş olan pişmiş topraktan eserlerin kronolojisini tesbite medar olmak üzere dergi için kaleme alınmış olan bu kıymetli raporun türkçe ve almanca metinleri arka arkaya basılmıştır. Makale ile birlikte buluntuları gösteren 4 levha da birlikte basılmıştır.

Bunu, İstanbul Arkeoloji müzeleri Genel direktörü Bay Aziz Ogan'ın, Adanada bulunan bir bronz heykel hakkındaki yazısı, türkçe ve fransızca ve heykelin üç resmi ile birlikte olarak, takip etmektedir.

Sonra, Ankara Fakültesi klâsik filoloji profesörü Dr. Georg Rohde'nin yeni bulunan kitabelerin aslını ve tercümesini muhtevî yazısı - türkçe ve almanca olarak geliyor. Bu kıymetli yazı da kitabelere ait 12 resimle tezyin edilmiştir.

Bunu müteakiben, İzmirde Lionel Belhomme'un, İzmirde son zamanlarda meydana çıkarılan bazı eserlere dair fransızca bir etüdü geliyor.

Diğer yazılar, sıra ile şunlardır :

Yusuf Akyurt'un Beyşehir kitabeleri ve Eşrefoğlu camii ve türbesine dair makalesi (metinli, tercümeli ve resimli) .

Topkapısarayı müzesi direktörü Tahsin Öz'ün, 1934 yılında «Oriental Ceramic Society» İngiliz cemiyetinin dergisinde neşredilen ingilizce makalesinin türkçe metni; başlığı «en nadir türk çinileri» dir.

Türk ve İslâm eserleri müzesi direktörü Abdülkadir Erdoğan'ın, Üçüncü Sultan Ahmedin Üsküdar'da kâin Şeref-Âbâd kasrı için getirilmiş olan suyun yolunun, zamanında yapılmış haritası hakkında resimli bir yazısı.

Edward Bowen Reilly'nin, 1937 de şarkî Anadolu'da Tilkitepede yapılan ilk hafriyat hakkında türkçe ve ingilizce raporu. Yazıyı 17 levhaya tevzi edilmiş bir çok resim takip etmektedir.

Prof. K. Lacke'in Van hafriyat raporu (yalnız türkçe ve 4 resimli) .

Adana Müzesi Müdürü R. Yalın'ın, bugün elân Anadolu'da mevcut ve prehistorik keramiğin temadisi addedilebilecek olan çok iptidai çömlekçilik hakkındaki yazısı (resimli) .

Bursa Müzesi Müdürü Naci Kum'un, Antalya tahtacılarına ve Tekke yürüklerine dair folklorik notları (resimli) .

Cildin sonunda bulunan «Notlar ve Haberler» de Remzi Oğuz Arık'ın 1935 ve 1936 senelerinde memleketimizde yapılan hafriyatlar hakkındaki mücmel raporlarını; R. Yalın'ın Gebzelide bulunan Anıt hakkındaki kısa raporunu (resimli) , ve Prof. Dr. Ş. A. Kansu'nun, Türkiye Cümhuriyeti namına iştirak ettiği Kopenhag Antropoloji ve Etnoloji ilimleri Beynelmîlel kongresi (1938) hakkında verdiği raporu görüyoruz.

Clemens Bosch: (tercüme eden: Sabahat Altan) Roma tarihinin ana hatları. I. Kısım: Cümhuriyet. — İstanbul. Rıza Koşkun matbaası, 1940. (İstanbul Üniversitesi yayınlarından, No. 127). — Asıl metin kısmı 120 sayfayı geçmeyen bu küçük kitap, müellifin önsözde söylediği gibi, ne Romannın ilmi vesikalara müste-

nit mufassal bir tarihi, ne de tarih talebesinin dersleri yerine kaim olabilecek bir eserdir. Müellifin eseri telif etmekteki maksadı, her tarih talebesinin Roma hakkında sahip olması zarurî olan asgarî bilgiyi veren bir Repetitorium vücade getirmek olmuştur. Binaenaleyh eserin, ilmi bir kıymeti haiz olup olmadığı meselesinden ziyade, pedagojik vazifesini görecekt mahiyette olup olmadığı bahse mevzudur. Eser, en eski Roma tarihi, Cümhuriyetin kurulması ve sınıf mücadeleleri, İtalya yarımadasının zaptı, Kartaca harpleri ve Romanın Akdenizde genişlemesi, Caesar devri ve Cümhuriyetin sona ermesi hakkında toplu ve mücmel malûmat vermektedir. Memleketimizde bir yenilik olmak üzere, önsözde, Roma adlarının nasıl telâffuz olunacağına dair kısa bir not, sonda kısa bir kronoloji tablosu ile, mütercimın yanlışlıkla *fihrist* adını verdiği, gayet uzun bir isim ve mefhum endeksi bulunmakta, ve ayrıca üç harita ile, 13 levhaya tevzi olunmuş 56 resim, kitabın kıymetini arttırmaktadır.

Ancak, haddi zatinde çok iyi tertip edilmiş olan ve kısa olmakla beraber elzem bütün malûmatı ihtiva eden bu küçük kitabın, vazifesini bihakkin ifa etmesine ve hattâ câzip bir eser olmasına maalesef tercümenin pek iyi olmaması mânidir, fikrindeyiz. Elimizde müellifin metni bulunmadığından, bu hususta fazla tafsilâta gireşecek vaziyette olmamakla beraber, üslûbun acemiliğinden ve bazı cümlelerin şekillerinden bunu istidlâl ediyoruz; meselâ: sayfa 26 da: ordunun tensikinden bahsederken, : « bunlara ayrıca hafif piyadeler de ilâve edilecekti teslihat eskisine nazaran daha yeknesaktır. Vurmak için kullanılan mızrak yalnız üçüncü safı bırakılacak, öndeki diğer iki saf ise atış mızrağı kullanacaklardır. İlh . . . » deniyor. Burada *italik yazılan* fiillerden, türkçede, yapılacağı mukarrer olan fakat *yapılmıyan* fiiller anlaşılır; fakat müellif herhalde bunu kasdetmemiştir; müellif, . . . üçüncü safı bırakmağa, . . . kullanmağa, ilh . . . karar verilmiştir, demek istemiştir.

Sayfa: 27 nin tam başında: «vasatî ve orta İtalya» diye başlayan cümle de, «vasatî İtalya» ile «orta İtalya» aynı şeydir.

Sayfa 28 de: aşağıda: « Lâtinler, Romanın İtalyada *müdir kuvvet* şeklindeki mevkiini hoş görmeğe başlamışlar ve *ahvalin gevşek gibi görünmesine rağmen*, Roma ile beraber çalışmak üzere ona gönüllü olarak sıkıca bağlanmışlardır » cümlesinin, *müdir kuvvet şeklinde mevki*, sözlerinden, her halde nazım kuvvet anlaşılmalı gerek; sonra, burada *ahvalin gevşek gibi görünmesine rağmen* den ne kasdolunduğu anlaşılamiyor.

Sayfa 29 da: « Roma, siyaset bakımından diğerine nazaran *müraccah* bir şekilde hazırlıklıdır » da *müraccah* türkçede hiç kullanılmıyan bir mânada kullanılmıştır. Burada, - asıl metni görmeden hükmediyoruz! - *daha* hazırlıklı yahut *en ziyade* hazırlıklı demekle iktifa edilmiş olsaydı, herhalde daha iyi olurdu.

Sayfa 57: «L. Aemilius Paulus'un oğlu ve evlâtlık dolayısıyla Scipio Africanus'un torunu» sözlerinde: *evlâtlık dolayısıyla* kelimeleri vazih degildir.

Sayfa 68: mülkî tâlî taksimat için, acaba mütercimın yaptığı gibi «kaza» tabirini kullanmak doğru mudur?

Sayfa 89 da: «Sulla'nın ölümünü müteakip yeniden harekete geçen Mithradat, hükümetini Karadenizin şimaline doğru genişletiyor. Aynı zamanda müttefikli ve damadı bulunan Ermenistan Kralı Tigranes'de ayaklanarak, son Selefkus hükümdarlarının, *sonu gelmez harplerle karşılıklı çarpışmakta oldukları* Suriyeyi zaptediyor, «denmektedir.» Bu cümleyi, ve bilhassa italik olan kısmını, kitabın üslûbu hakkında bir fikir verir düşüncesiyle sona koyduk.

Tercümenin kalitesi hakkında bir fikir vermek için burada zikrettiğimiz hatalar, rasladığımız yanlışların hepsini teşkil etmekten çok uzaktır. Binaenaleyh, sırf tükçeye nakildeki muvaffakiyetsizlik yüzünden, bütün meziyetlerine rağmen esere muvaffak olmuş nazarıyla bakamayacağımızı söylemek mecburiyetindeyiz.

Son olarak tipografiyi alâkadar eden bir noktaya işaret edelim: metin, maalesef basım yanlışları ile doludur. *Hata - sevap* cetvelinde yalnız bir tek hata zikrolunmuş, halbuki kitabın hemen her sayfasında bir tertip hatası vardır. Bu cihet de eserin kıymetini istihkar edilmeyecek bir mikyasta düşürecek mahiyettedir.

Dr. Franz Hancâr: - Alaca Höyük. - Ein hervorragender kupferzeitlicher Siedlungs- und bestattungsort, unfern von Boghazköy. - (tiraj a par: Wiener Beiträge zur Kunst- und Kulturgeschichte Asiens. Bd. XII, 1938.) — 1938 de tab'a verilen bu yazı, Kurumumuz tarafından neşrolunan Alacahöyük 1935 raporu ile La Turquie Kamaliste, No. 15 de ve Belleten I. (1937) de çıkan makalelere ve 1937 İkinci Türk Tarih kongresinde bu hafriyat hakkında Dr. Hâmit Zübeyr Koşay tarafından verilen malûmata istinat etmek itibariyle, bugünkü duruma nazaran bir az eskimiş addolunabilir. Esasen müellif, makalesinin bir yerinde, Kurumun Alacahöyük hakkında hazırlamakta olduğu yeni neşriyatın muhtevâsından bahsetmiyeceğini açıkça söylemekte ve maksadının, geniş tabakaların alâkasını Alaca üzerine çekmek olduğuna işaret etmektedir.

Bu yazı, Kurumun faaliyetini objektif bir takdîr-kârlıkla tanıttığından, kıymeti inkâr edilemez. Ancak, Kafkasya prehistoryasında mütehassıs olan Doktor Hançâr, Alacanın nisbî kronolojisi hakkında Türk hâfirleri ile tamamen mutabık görünmüyor. Maamafih müellif, Alaca hakkında hazırlanmakta olan neşriyattan haberdar olup da icabında bu fikrini değiştirinceye kadar bu nokta hakkında bir durum almak doğru olmayacağından, burada yazının bir tanıtma eseri olmak itibariyle aşikâr olan kıymetine işaretle iktifa ediyoruz. Makalenin sonuna, La Turquie Kamaliste'den ve bilhassa Kurumumuz neşriyatından alınmış güzel resimler konmuştur.

Die Welt des Islams (İslâm Âlemi) Bd. 22 (1940). - Literatur (mecmuanın bibliyografya kısmı): Mecmuanın bibliyografya Kont-randü'lerinin bu nüshada Türkiye'ye hasredilen kısmında, haklarında malûmat verilen eserler arasında şunlar vardır:

Yakup Kadri: Yaban (almancaya tercümesi) Bu yazıda, zamanımızın en mühim Türk muharrirlerinden Yakup Kadrinin, Kurtuluş savaşına bir âbide rekzettiği söylenmektedir. Romanın mevzuu kısaca anlatıldıktan sonra, eserin sıklet merkezinin romanın kahramanı Ahmet Celâlin köyde geçirdiği zamanda ve köylülerin zihniyetlerinin tasvirinde bulunduğu işaret olunmaktadır. Münekkit, Anadolu köylüsü ile İstanbullu arasındaki uçurumun büyük bir kuvvetle gösterildiğini ve umumî olarak eserin, şimdide kadar yüksek tabaka tarafından ihmal olunmuş kıymetli bir milletin patetik bir tasviri olduğunu kaydediyor.

Luigi Bonelli: Lessico Turco - Italiano. Bu, türkçe-italyanca bir cep lûgatidir. İddialî bir eser olmayıp, günlük ihtiyaçlara karşı koyacak mahiyettedir. Kitap, münekkidin ifadesine göre, dil inkılâbımızdan beri dilimizin yenilik bakımından elde ettiği kazançlardan pek azını nazarı itibare almıştır.

Loofty Levonian: The Turkish Press 1932 - 1936. Müellif, evvelce Türk matbuatında 1925 ile 1931 arasında çıkan makalelerden bazılarını seçip neşretmişti;

bu kere de külliyyatın bir mabadi olmak üzere, A. İbrahim'in « Milli din duygusu ve öz Türk dini » adlı yazısının kısaltılmış tercümesini neşretmektedir.

Server R. İskit: Türkiyede Matbuat Rejimleri. Matbuat U. Müdürlüğü Müşaviri Server İskitin memleketimizde tanınmış ve takdir edilmiş olan bu kıymetli eseri, Alman kariğlerine tanıtılmaktadır.

Friedrich Freiherr Kress von Kressenstein: Mit den Türken zum Suezkanal. Balkan harbinden sonra, Osmanlı ordusunu ıslah ve teftişe memur Liman von Sanders paşanın riyaseti altındaki askerî heyet âzâsından Baron Kress von Kressenstein, « Türklere beraber Süveyş kanalına » adlı kitabında, kumandasını deruhte etmiş olduğunu Süveyş seferi hakkındaki hatıratını anlatmaktadır.

Münekkit, eserin ciddiyetini, doğruluğunu ve Türk askerinin kahramanlığına karşı gösterdiği anlayışlı hayranlığını ve müellifin psikolojik inceliğini takdirle zikretmektedir.

Friedrich Karl Dörner und Rudolf Naumann: Forschungen in Kommagene. (Mit Beiträgen von K. Dorn und J. Keil). Berlin 1939. - Istanbul Forschungen. Herausgegeben von der Zweigstelle Istanbul des Archaeologischen Instituts des Deutschen Reiches. Band 10, Berlin. 1939 — Alman devleti arkeoloji enstitüsünün İstanbul şubesi tarafından çıkarılmakta olan *Istanbul Forschungen* serisinde 10 uncu cilt olarak, adı yukarıya mufassalan yazılı eser, geçen kış neşredilmiştir. Eser bugünkü Malatya Vilâyetinin civarında bulunan eski Kommagene eyaletinde geçen sene yapılan bir ilmi tetkik seyahatini anlatmaktadır. Kitabın başlıca kısımları şunlardır:

- 1 — Kommagene' de bulunan anıtların tetkiki.
- 2 — » deki Roma ve Bizans mimarî eserleri.
- 3 — » de bulunan müstahkem yapılar.
- 4 — Bu ülkede ilkçağa ait seyahat yolları.

Birinci kısımda, Gergerde bulunan meşhur büyük kitabe, Samosatadaki kitabe, Kılafikköyde birinci Antiochos şerefine yazılmış kitabe, Bazik de Avidios Antiochos'un kaya mezarı ve Adıyamanda bulunan bir sütun parçası mütalea olunmaktadır. İkinci kısımda, Samosata su yolu, « Ad pontem Singae » köprüsü, ve Perre Nekropolü tetkik edilmektedir. Üçüncü kısımda, Kâhta, Gerger, Koresdeki binalarla Kâhtada bulunan İslâm devrine ait kitabeler mevzuubahs edilmektedir.

Dördüncü kısımda, Samosata'dan Melitene'e, Zeugma'ya, Germanikeia'ya, Antociheia'ya giden yolların tasvirini buluyoruz.

Alman Arkeoloji enstitüsü İstanbul şubesi Direktörü Doktor Kut Bittel'in bir önsözü ve sonunda bir coğrafi endeks'i havi olan bu kıymetli eser, bir çok resim, kroki ve haritalarla zenginleştirilmiştir.

Emile Bréhier: La Philosophie du Moyen-Age. (L'Evolution de l'Humanité serisi) Paris, 1937. — Maruf Fransız felsefe tarihçisinin, Ortaçağ felsefesi hakkındaki bu eseri, Bréhier'nin bütün kitaplarını karakterlendiren meziyetlerden sarfınazar, mühim bir boşluk doldurmak itibarıyla de çok kıymetlidir. Zira Ortaçağ tefekkürü, ekseriyetle ya umumî felsefe tarihleri içinde ehemmiyeti ile mütenasip olmayan küçük bir yer almakta, yahut da sırf « érudition » ve ihtisas tetkiklerine mevzu teşkil etmektedir. Burada, Ortaçağ denen ve kendisine has bir karaktere sahip olduğu şüpheden vareste olan devrin, hem dokümantasyon

itibariyle kusursuz ve ciddi, hem sentetik görüş bakımından gayet güzel bir tasvirine şahit oluyoruz. Kitabın bilhassa dikkate değer tarafları şunlardır: « Felsefenin uyuması » başlığı altına toplanmış olan birinci fasıl; « Felsefenin yeniden doğması » adı verilen ikinci fasıl; « XIII. asır dönüm noktası » başlığını taşıyan dördüncü fasıl ve « İskolastik'in inihilâli » adı altındaki son fasıldır. Bu gibi felsefe tasvirlerinde bir yenilik olarak, her faslın başında, mutalea olunan tefekkür devresini hazırlayan *tarihî şartlar* büyük bir vuzuhla izah olunmaktadır.

IX. uncu ve X. uncu asırlarda Avrupada tahakkuk eden bir nevi «Rönesans» vardır. Buna müverrihler « Renaissance carolingienne » derler. Bu rönesans, bu gibi nisbeten kısa olan eserlerde, şimdiye kadar lâyük olduğu ehemmiyetle mütalea olunmıyordu. Halbuki Bréhier, diyebiliriz ki bütün ikinci fasıl, neticeleri ve avakibi tefekkür tarihinde fevkalâde ehemmiyetli ve akisleri ta yeni zamanlara kadar canlı olarak mevcut olan bu ilk Rönesansa hasretmektedir.

Bir de, nominalizm cereyanına haklı olarak verilen ehemmiyetli mevkiî kayd-edelim. Eksəriya, Ortaçağ tefekkür tarihleri, henedense nominalizm'e lâyük olduğu yeri vermezler ve bunu sanki geçici bir tefekkür tezahürü imiş telâkki ederler. Halbuki, unutulmaması lâzım olan bir nokta, asrımızın tefekküründe pek büyük bir yer tutan nominalizm'in ve bu yüzden Ortaçağın, yeni zamanların bir mübeşşiri ve hazırlayıcısı olduğudur.

Bir iki satırla kıymeti hakkında esaslı bir fikir veremeyeceğimiz bu esere, gelecek nüshamızda avdet edeceğiz.

Louis Réau: L'Europe française au Siècle des Lumières. (L'Evolution de l'Humanité). - Paris 1938. — Onyedinci asırda başlayan ve onsekizinci asırda en yüksek inkişafına mazhar olan *Tenevvür devrinde* Fransanın en ileri mevkiî işgal ettiği malûmdur. Vakıa, meselâ bir Leibniz'in, bir Locke'un tenevvürün temellenmesinde tesirleri çok büyüktür. Bununla beraber tenevvür esas itibariyle bir Fransız eseridir. (Bayle, Voltaire, ilh.) Denebilir ki onyedinci asrın sonlarında ve onsekizinci asırda bütün medenî Avrupa, ilim, sanat ve idare sâhalarında Fransadan aldığı modeller üzerine kendisini tanzim etmiştir. Binaenaleyh, müellifin, eserin başlığında «Europe française» den bahsetmesi, bir mübalağa teşkil etmez. Fransanın, sonları kaybettiği, bu hâkim mevkiini, bu hegemonyasını, bütün entelektüel tezahürlerde takip etmek, şimdiye kadar esaslı surette başarılmamış bir vazife olarak kalmıştı. Müellif bunu, muvaffakiyetle başarmış addolunamaz, zira bu hususta fevkalâde zengin olan dökümantasyonunu, sentetik ve toplu bir eser vücede getirmekte kullanamamış, ancak: fransızcanın galebesi; fransızca kelimelerin yabancı dilleri, fransız edebiyatının yabancı edebiyatları, fransız sanatkârlarının yabancı saray ve memleketleri istilâ etmeleri ilh ... ilh ... hakkındaki dokümanları bıkip usanmadan arka arkaya sayıp dökümüştür. Yalnız, *Üniversalizm ve Nasyonalizm* hakkındaki son bahisde, (ikiibuçuk sahife!) bir sentez denemesine şahit oluyoruz. Binaenaleyh kitap, bu şekli ile «Tenevvür devrinde fransız Avrupa» hakkında toplu bir fikir vermekte, ancak bu mevzua dair bütün mühim kaynakları kullanışlı bir tarzda bir araya toplamaktadır. Kitap, mevzuubahs devirde yabancı memleketlerde çalışmış olan Fransız sanatkârlarının bir listesi ve çok esaslı bir bibliyografya ile hitama ermektedir. Bu itibarla eser, halâ müellifini bekleyen bu mevzuu toplu bir surette işleyecek olana çok kıymetli bir yardımcı vazifesini görebilecektir.